

SEXUÁLNÍ DELIKTY A ORGANIZOVANÁ KRIMINALITA (Aktuální otázky)

DAGMAR ČÍSAŘOVÁ

1. Problematika organizované kriminality bývá v ČR chápána zejména z hlediska mezinárodního terorismu a organizované kriminality drogové a majetkové. Daleko méně se tyto otázky probírají v souvislosti s komerčním sexuálním zneužíváním dětí, nejvýše spolu s obchodem s lidmi, kterému je věnována daleko větší pozornost.¹

Celá problematika se opět stala předmětem zájmu médií a laické veřejnosti v souvislosti s dětskou pornografií v Rakousku. Ukazuje se, že jde o vážný problém, kde v České republice není vyřešen adekvátní postih tohoto závažného jevu.

Česká republika má dlouholetou tradici, týkající se problémů dětí ve zvlášť obtížných situacích. Již v 19. století byla věnována pozornost ochraně dětí (např. vyhlášení zákazu dětské práce Všeobecnou konfederací práce). 20. století je typické tím, že si všímá práv dítěte. V roce 1924 přijala Společnost národů v Ženevě Deklaraci práv, ve které zavazuje členské státy poskytovat dětem co nejlepší péči.² 1959 schválila OSN

¹ Nejnověji Mítlöhner, M.: Několik poznámek k prevenci komerčního sexuálního zneužívání dětí a mládeže, Zdravotnictví a právo 12/2006.

² Srov. historické dokumenty z 20. století:

– 160/1922 Sb. – vyhláška ministra zahraničních věcí z 8. 2. 1922

– 160/1924 Sb. – Mezinárodní úmluva o potírání obchodu se ženami a dětmi /z 30. 9. 1921/

– 32/1936 Sb. – Mezinárodní úmluva o potírání obchodu se zletilými ženami /z 11. 10. 1933/

– 104/1991 Sb. – Úmluva o právech dítěte /Sdělení federálního MZV/

– 134/2002 Sb. – novela § 246 tr. zák. s důvodovou zprávou

– Model podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem jejich sexuálního zneužívání v České republice /Materiál MV ČR 2003/

– IKSP – prameny /2001/ – sestavil dr. Scheinost:

Palermo – pros. 2000: Konvence OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu

Příl. I – Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující konvenci Spojených národů proti mezinárodnímu organizovanému zločinu

Mezinárodní úmluva o potlačení obchodu s děvčaty – č. 160/1922 Sb. Ze dne 18. května 1904 – Paříž

Úmluva byla vyhlášena v rakouském říšském zákoníku pod č. 26/1913 říš. Zák.

Mezinárodní úmluva o potlačení obchodu s děvčaty – č. 160/1022 Sb. Ze dne 4. května 1910 – Paříž

Úmluva byla vyhlášena v rakouském říšském zákoníku pod č. 26/1913 říš. Zák. spolu s úmluvou ze dne 18. května 1904 /označeno jako „přídavek“/

Přístup Československé republiky k úmluvám ze dne 18. 5. 1904 a ze dne 4. 5. 1910 byl proveden výše citovanou vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 160/1922 Sb.

Mezinárodní úmluva o potírání obchodu s ženami a dětmi – č. 123/1924 Sb. Ze dne 30. září 1921 – Ženeva

Mezinárodní úmluva o potírání obchodu se zletilými ženami č. 32/1936 Sb. Ze dne 11. října 1933 – Ženeva

Úmluva o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých Ze dne 2. prosince 1949 – New York.

Chartu práv dítěte. Tento mezinárodní dokument významně ovlivnil zákony o rodině. V roce 1989 OSN přijala Úmluvu o právech dítěte. V šedesátých letech se rozvinul zejména v Americe rozsáhlý výzkum dětí, týraných především v rodině. Po té se objevil výzkum v řadě zemí, který ukazoval úzkou souvislost tělesného týrání a zanedbávání. Ukázalo se, že tyto problémy se vztahují i na sexuální oblast života dítěte, zejména na sexuální zneužívání.

U nás začaly tyto studie v 70. letech v rámci Československé pediatrické společnosti. Začíná se řešit problematika komerčního sexuálního zneužívání či vykořisťování dětí. Zároveň se ukazuje, že sexuální zneužívání dětí je celosvětově propojeno s obchodem s dětmi a s organizovaným zločinem.

O většině těchto deliktů se v České republice dokonce pochybovalo, vycházelo se z toho, že jde jen o jednotlivé případy. Teprve při rozboru jednotlivých případů se ukazuje závažnost celého jevu, složitost a jeho problémovost, zejména však i napojení na organizovaný zločin.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR vypsal v roce 2003 grant týkající se problematiky dětských práv České republiky s přihlédnutím k fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí.

Analýze této problematiky je také věnována monografie Dunovský – Mítlöhner – Hejč – Hanušová-Tlačilová vydaná nakladatelstvím Grada v roce 2005.³

Koncem roku 2006 vyšla v časopise Kriminallistika významná studie, věnovaná obchodování s lidmi.⁴

Je zřejmé, že na výzkumy sexuálních deliktů jsou věnovány značné částky. Jaké jsou ale výsledky?

Úmluva o zabránění obchodování s lidmi a vykořisťování prostitutek jiných je první mezinárodní dokument, který se zabývá obchodováním s lidmi a kořistěním z prostitutek. Úmluva se nezaměřuje ani tak na prostitutky jako na kuplíře. Od téměř 70 států, které Úmluvu ratifikovaly, se vyžaduje kontrolovat obchodování s lidmi včetně obchodu s dětmi obojího pohlaví za účelem prostitutek. Touto úmluvou byly překonány dosavadní mezinárodní úmluvy o potlačení obchodu se ženami a dětmi z roku 1921.

V roce 1950 byla uzavřena a v roce 1953 nabyla účinnosti Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách. V roce 1956 byla vydána Dodatková úmluva o zrušení otroctví, obchodu s otroky a institucí a praktik podobných otroctví. Obsáhla prakticky i otrocké svatby a vykořisťování dětí a adolescentů.

Z roku 1959 je Deklarace práv dítěte OSN. Evropská sociální charta z roku 1961 se zavazuje v čl. 7 nazvaném „Právo dětí a mladých osob na ochranu“ zajistit zvláštní ochranu před fyzickým a mravním ohrožením, jemuž jsou děti a mládež vystaveny.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 (OSN) vychází ze všeobecné Deklarace lidských práv z roku 1948 a podle výkladu lze zařadit sexuální zneužívání dětí pod pojem ponižující zacházení. Z roku 1987 je Doporučení parlamentního shromáždění Rady Evropy o obchodování s dětmi a dalších formách vykořisťování dětí.

³ Dunovský, Mítlöhner, Hejč, Hanušová-Tlačilová: Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě, Grada 2005. (Publikace již bohužel není na trhu.)

⁴ Cejp, M., Karabec, Z., Scheinost, M., Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, in: Kriminallistika č. 3/2006.

Úmluva o právech dítěte 1989 (OSN) operuje s pojmem „sexuální zneužívání dětí“ a objevuje se tam i popis mnohých negativních vlivů na rozvoj dítěte včetně únosu a obchodu s „bílým masem“. V souladu s článkem 1 Úmluvy je za dítě považována každá bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Problematiky sexuálního zneužívání se týká čl. 34 a čl. 39, které ukládají státům učinit všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoliv formy ponižujícího zacházení.

Doporučení výboru Rady Evropy o pohlavním vykořisťování, pornografii, prostituci a obchodu s dětmi a mladými dospělými z roku 1991 bylo přijato poté, co nabyla úmluva právní účinností a vyzývá členské státy, aby provedly revizi legislativy a praxe v boji proti sexuálnímu vykořisťování dětí. Jde o dokument Rady Evropy doporučujícího charakteru. V roce 1996 přijatá Evropská úmluva o výkonu dětských práv se týká otázek rodinného práva.

Základem právní úpravy je Usnesení Rady Evropy z r. 1997 o boji proti obchodování s lidmi a pohlavním vykořisťování dětí.

Z roku 2001 je Úmluva Rady Evropy o zločinu v počítačové síti, která se týká veškerých zločinů páchaných prostřednictvím počítačů. Tato Úmluva nebyla dosud ani podepsána Českou republikou.

Dále bylo přijato 19. července 2002 rámcové rozhodnutí Rady o boji proti obchodování s lidmi a rámcové rozhodnutí o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii 2004/68/JHA z 22. 2. 2003 o boji se sexuálním vykořisťováním dětí a dětskou pornografií.

Jak je vidět, je otázka sexuálního zneužívání dětí problematikou speciální, avšak je zahrnuta do nejrůznějších úmluv. Konkretizaci problematiky najdeme jedině v doporučeních, která však závazná nejsou.

V tom vidím hlavní problém právního postihu komerčního sexuálního zneužívání nejen u nás, ale i v Evropě, případně v celém světě. Ti, kdo se zabývají touto problematikou, totiž mají maximálně možnost různých deklarací. Pokud jde o skutečné úmluvy a právně závazné dokumenty, je jejich význam sporný. Pokud jde o dokumenty OSN, jsou velmi obecné a jejich využitelnost je minimální.

Přitom, jak uvádějí Cejp, Karabec a Scheinost v citované práci, obchodování s lidmi patří mezi nejzávažnější fenomény současné doby. Miliony lidí jsou každým rokem vystaveny podmínkám, za kterých je s nimi nakládáno v příkrém rozporu se základními lidskými právy, lidé jsou prodáváni a kupováni jako zboží, nuceni k prostituci, donuceni pracovat za otrockých podmínek a podrobeni různým formám vykořisťování. Obchodování s lidmi svým rozsahem tak představuje nejzávažnější způsob porušování lidských práv.

Mezinárodní organizace pro migraci IOM (International Organization for Migration) odhaduje, že na celém světě se každoročně stane obětí obchodování asi 2 000 000 lidí, převážně žen a dětí. Tyto lidské bytosti jsou degradovány na pouhé komodity mezinárodního nelegálního obchodu, který vynáší svým organizátorům a provozovatelům miliardové zisky; děje se tak mnohdy za blahovolné nevšímavosti nebo dokonce za podpory oficiálních orgánů. Obchodování s lidmi se stalo třetím nejvýnosnějším typem organizované trestné činnosti, vedle obchodování s drogami a nelegálního obchodování se zbraněmi.

Řada výzkumů a operativních poznatků věrohodně prokazuje, že obchodování s lidmi se stále rozrůstá, tato nelegální činnost je systematicky provozována, nabývá vysoce organizovaných forem, ekonomické efekty obchodování s lidmi se prohlubují (rozsah vykořisťování obětí koreluje s růstem zisků z této činnosti).

Obchodování s lidmi devastuje široké spektrum lidských práv: právo na život, na lidskou důstojnost a bezpečí, na ochranu proti mučení a krutému a ponižujícímu zacházení, právo na spravedlivé pracovní podmínky a na ochranu zdraví, právo na rovné zacházení bez ohledu na pohlaví, národnost, sociální status, zaměstnání a jiné odlišnosti. Obchodování s lidmi je proto považováno světovým společenstvím za fenomén, který je vlastně antitezí k Všeobecné deklaraci lidských práv, přijaté OSN.

Příčiny nelegálního obchodování s lidmi jsou v podstatě známy a jsou v různých variantách často uváděny jako komplex různých faktorů, projevujících se v konkrétních případech s různou intenzitou.⁵

Autoři uvádějí

- tržní faktory, zejména růst poptávky vyvolané prudkým růstem globálního sexuálního průmyslu;
- mezinárodní faktory, mezi které patří zejména sílící moc organizovaného zločinu a jeho mezinárodních sítí, ale také např. zvyšující se podíl žen na probíhajících migračních vlnách.

2. Jak vypadá situace pokud jde o postih organizované kriminality na úseku sexuálního zneužívání dětí u nás? Podíváme-li se do tematiky vypsanych grantů a na publikace věnované těmto otázkám zjistíme, že přehled o této problematice tady existuje.

Problém sexuálního zneužívání dětí se dotýká milionů dětí. Má za následek stoupající trend pohlavně přenosných nákaz, zvýšený výskyt HIV a naprostou devastaci těchto dětí. Zajímavý je názor M. Mitlöhnnera při výkladu některých pojmů, týkajících se sexuálního života. Autor uvádí: „Podle článku 2 odstavce 3 Listiny základních práv a svobod může každý činit, co není zákonem zakázáno. Z tohoto zcela jasně formulovaného ustanovení jednoho ze základních právních dokumentů našeho státu je zřejmé i to, že každá osoba má nezadatelné právo rozhodovat o svém sexuálním životě, a to i v tom smyslu, kdy začne sama sexuálně žít. Neexistuje žádné právní ustanovení, které by komukoli sexuální život zakazovalo, pokud by ovšem nedošlo ke konfliktu s právem, jako třeba při realizaci pohlavního kontaktu s osobou mladší 15 let. Ten je pochopitelně pro tuto osobu bez jakéhokoli omezení, zatímco ten, kdo je sám starší 15 let a tyto praktiky realizuje s osobou mladší 15 let, dopouští se trestného činu. Stále platí, že u osob mladších 15 let jde o nevinnou dětskou hru a tam, kde je jednomu více a jednomu méně než 15 let, jde o závažný trestný čin, bez ohledu na případnou citovou vazbu a romantickou lásku. Má-li mladší 15 let právo sexuálně žít, musí mít také právo na účinnou ochranu před nežádoucím těhotenstvím, tedy na antikoncepci.

Podle definice Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 se za pohlavní zneužívání považuje nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování, jako je jakékoli dotýkání, styk nebo vykořisťování, a to kýmkoli, komu bylo dítě svě-

⁵ Srov. Ramcharan, B.C.: Human Rights and Human Trafficking. In: Trafficking – Networks and Logistics of Transnational Crime and International terrorism /Sborník materiálů z mezinárodní konference ISPAC, Cormayeur, 6.–8. prosince 2002/, s. 161–169.

řeno do péče, nebo kýmkoli, kdo dítě zneužívá. Může jít o bezdotykové setkání s exhibicionistou, účast na nejružnějších sexuálních aktivitách, kde nedochází k žádnému tělesnému kontaktu, kupříkladu zpřístupnění pornografických videozáznamů apod. Kontaktní pohlavní zneužívání je takové, kde dochází k dráždění prsou a pohlavních orgánů, souloži, orálnímu a análnímu styku. Jiné formy obtěžování dětí se sexuálním podtextem vycházejí z rozdílného výchovného pojetí v rodinách, osobních zkušeností a množství informací. Spadající sem i takové aktivity, jako je fotografování aktů, které přicházejí nejčastěji z okruhu široké rodiny, sousedů, přátel a známých.“⁶

Bohužel se ukazuje, že postih deliktů spojených se sexem je nekoncepční. Opět se vyskytly názory, že např. pornografie není nebezpečná, protože ten, kdo ji sleduje v internetu a jinde „uvolňuje přetlaky“ a nedopouští se tedy žádných dalších sexuálních aktivit. Nejnověji se k těmto otázkám zajímavě vyjádřili Uzel a Weiss, kteří ovšem nejsou právníci. Jejich názory by měly podle mého názoru být široce diskutovány na odborném fóru spolu s právníky.

3. Stát nemá vůbec jednotnou koncepci toho, co je v sexuální oblasti třeba stíhat a co ne. Peníze se dávají na různých místech (a ministerstvech) spíše pro výzkumy a přezkumy, které situaci většinou výstižně monitorují a rozebírají možná východiska, ne však praktická řešení.

Náš trestní zákoník upravuje sexuální delikty zejména v oddíle druhém hlavy VIII. pod společným názvem „Trestné činy proti lidské důstojnosti“. Jak již bylo řešeno, je to výrazem tradičního pojetí, které jinde (např. v Německu, Rakousku a Francii) bylo již dávno překonáno. Trestní politika státu nepřikládá této kriminalitě zvláštní pozornost a to ani v současné době, kdy jsou řešeny určité dílčí problémy (viz již zmíněné otázky pornografie v Rakousku). Samotná systematika trestního zákona dosvědčuje tuto skutečnost zařazením až v druhé části hlavy VIII., některé trestné činy jsou uvedeny v jiných kapitolách, není ani uvažováno o samostatném zařazení. Již v roce 2003 na tuto skutečnost upozorňovala autorka této stati, když uvedla: „Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nejsou z hlediska přesnosti a správnosti řádně formulovány, chybí celková koncepce a právní úprava je velmi nesourodá a kusá. Delikty z této oblasti jsou uváděny v 2. oddíle trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, nemají samostatné postavení ve zvláštní části a některé delikty ze sexuální oblasti jsou i v jiných hlavách trestního zákona. Navrhovaná rekodifikace koncepční nedostatky odstraňuje, trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou uvedeny v hlavě III. Zvláštní části trestního zákona“.

Zatím však nedošlo k lepší vzájemné komunikaci mezi odborníky, tak jak je tomu např. v Německu, kde se pravidelně účastní kongresů a konferencí ze sexuologické oblasti právníci z praxe i teorie a jejich kooperace je plynulá. Tento nedostatek jistě negativně ovlivňuje i legislativní činnost a justiční praxi. Při porovnání naší právní úpravy se zahraničními je nutno doufat, že rekodifikace odstraní alespoň ty nejzávažnější přežitky minulosti.⁷

⁶ Publikace citovaná v poznámce 1/, str. 62–63 kap. „Analýza vnitrostátní legislativy ve vztahu k syndromu zneužívaného a zanedbávaného dítěte a komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí“.

⁷ Císařová, D.: Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, Sborník referátů z 11. celostátního kongresu k sexuální výchově v ČR, Pardubice 2003, s. 9.

Navíc je zde značná latence této kriminality.

V této partii jsem využila podněty z již obhájené rigorózní práce JUDr. I. Berkové, která se zabývala delikty proti lidské důstojnosti.

Základní problémy sexuální kriminality však nelze řešit jen zdokonalováním právní úpravy nebo dokonce zpřísněním represe. Je zapotřebí věnovat této problematice skutečný zájem se zajištěním potřebné péče a pomoci nejen obětem, pachateli, ale i k ochraně celé společnosti.⁸

Pro přehlednost upozorňuje v této práci na uspořádání právní úpravy, tak jak je obsaženo v trestním zákoně. Především je třeba říci, že nemáme vůbec normativně vymezenou prostituci a dodnes není jasný vztah státu k této problematice.

Ochrana oběti u nás vyznívá spíše deklaratorně přes různé závazky, plynoucí z mezinárodních dokumentů k ochraně obětí.

Kuplířství je do trestného zákoníku zařazeno na základě Mezinárodní úmluvy o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a vykořisťování prostituce jiného, která byla uzavřena dne 24. 3. 1949 a Československo k ní přistoupilo dne 14. 3. 1958 a dalších mezinárodních dokumentů. Šámal zařazení odůvodňuje tím, že toto ustanovení chrání občanské soužití z hlediska mravnosti a svobodného rozhodování člověka. Toto zdůvodnění není v souladu s dnešními potřebami, neboť v podstatě pachatel kořistí z ponížení důstojnosti jiného, využívání bezradnosti a tísnivé situace oběti. Sama díky zákonnému ustanovení hovoří o prostituci – tedy o jedné ze základních antisociálních sexuálních aktivit. Zařazení do systematiky trestných činů z hlediska jejich závažnosti, kdy v rámci přednostní ochrany společnosti bylo toto zákonné ustanovení zařazeno před úpravou sexuálních deliktů, sledovalo pravděpodobně omezení prospěchářských cílů „parazitujících členů společnosti“, v dnešním pojetí však postrádá smysl a účel. Pouze komplexní hodnocení a komplexní postih je logicky odůvodnitelný.

Domnívám se, že stylizace celé skutkové podstaty je poplatná přežívající terminologii a bylo by vhodnější zvolit obecnější, která by postihovala všechny varianty a formy tohoto trestného činu.

Šámal⁹ poskytuje vysvětlení pojmů užitých v definici kuplířství. Uvádí, že jsou trestné dva druhy jednání, přičemž oba mají povahu trestné součinnosti:

- a) z jednání, přiměnění a svedení jiného k provozování prostituce, což je podobné návo-
du ve smyslu ust. § 10 1 písm. b/ tr. zák., ale jsou zde obsaženy prvky donucení,
postačí i pouhá dohoda,
- b) kořistění z prostituce prováděné jiným (formulace vyznívá více než archaicky),
svou povahou je to obdoba podílnictví.

Nedomnívám se, že podobné vysvětlivky praxi pomohou. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 14. 4. 1977 (R11/1978) uvádí, že k naplnění znaku „kořistění z pro-

⁸ V praxi je však nutno upozornit na přežívající nedostatky spojené s tradiční koncepcí ochranného léčení. Prevence v oblasti sexuálních trestných činů je málo znatelná. Léčení sexuálních deliktů je málokdy zahájeno na vlastní žádost. O léčení většinou rozhodují soudy až po spáchání trestného činu, a to na doporučení znalců. U nebezpečných deviantů praxe dává spíše přednost neomezenému pobytu v léčebných zařízeních, změny na ambulantní léčbu s nadějí na resocializaci pachatele probíhají zdlouhavě a formalisticky. Ani zdravotnické předpisy neobsahují žádný prostředek, který by mohl přimět sexuálního devianta ke spolupráci se zdravotníky, a k jeho pravděpodobnému uzdravení s poukazem na práva každého pacienta, včetně odmítnutí léčení.

⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní zákon, Komentář, C. H. Beck, Praha, 6. přepracované vydání 2004, s. 224.

stitute jiného“ se nevyžaduje, aby pachatel sám vyžadoval nebo vynucoval hmotný prospěch z prostituce jiného, ale postačí opakované přijímání úplaty za umožnění provozování prostituce. Proto kořistil z prostituce i noční vrátný v hotelu, který po dobu několika měsíců umožňoval ženám poskytujícím pohlavní styk za úplatu provozování prostituce v hotelu. V tomto znění jakýkoliv prvek donucování naprosto chybí, vrátný se spíše pasivně přizívoval na prostituci v hotelu. Formulace německé skutkové podstaty trestného činu umožňování prostituce se jeví výstižnější. Šámal¹⁰ v komentáři v bodě 8) vysvětluje pojem „kořistění“, čímž rozumí jakékoliv způsoby získávání majetkového prospěchu z prostituce za podmínky, že pachatel využívá vědomě svého vztahu k osobě provozující prostituci, takže může jít o pasáka, ochránce, řidiče, osobu, která poskytuje ubytování za účelem prostituce, dokonce může jít i o tzv. vydržovanou osobu. Judikatura (R11/1978) přitom dovozuje, že pachatel nemusí vyžadovat nebo vynucovat hmotný prospěch. Z uvedeného je zřejmé, že v praxi se toto ustanovení aplikuje daleko širěji než vyznívá dikce zákonného ustanovení a judikatura.¹¹

Prostitucí zákon rozumí pohlavní styk s jinou osobou nebo osobami za úplatu. Pohlavním stykem je jakékoliv ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, ať stejného nebo různého pohlaví. Jde o širší pojem než soulož (za což se pokládá coniunctio membrorum), takže postačí i částečné zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy, zákon pak ostatní formy definuje jako „jiný obdobný pohlavní styk“.

Vládní návrh o regulaci prostituce, který připravilo Ministerstvo vnitra ČR, definuje prostituci v § 1 vhodněji. Prostitucí je úplatné poskytování služeb směřujících bezprostředně k uspokojování sexuálních potřeb pokud přitom dochází k přímému fyzickému kontaktu mezi osobou, která tyto služby poskytuje, a osobou, která je využívá. Formulace je v souladu s terminologií běžně užívanou v zahraničí.

Problematicke prostituce se věnoval z právního pohledu zejména M. Mitlöhner.¹² Dovojuje, že prostituce je společenský jev, který již od starověku neodmyslitelně patří k životu společnosti a je trvale nevymýtitelný. Charakterizuje ji jako způsob, jak může jedna strana realizovat své promiskuitní tendence a uspokojovat své sexuální potřeby bez trvalých závazků a druhá strana užívat vlastní osobu k pohlavnímu styku za úplatu (taková definice je spíše velice zjednodušeným popisem než definicí). Autor dovozuje, že tvrzení, že prostituci zvyšuje bída, nezaměstnanost a nízká sociální úroveň společnosti neobstojí, naopak v některých státech hospodářská prosperita a blahobyt prostituci zvyšují.

Z celé řady nejrůznějších výzkumů zaměřených na kořeny a příčiny prostitučního chování vplynuly v podstatě stejné závěry, a to že prostituující osoby jednájí nikoliv za účelem sexuálního uspokojení, nýbrž vyloženě ze zjištěných důvodů ve snaze po dosažení rychlého a snadného výdělku. Podle Zvěřiny¹³ je hlavním zdrojem prostituce veliká a neuspokojená potřeba mužů po neosobních erotických zážitcích. K dokreslení svých názorů autor uvádí členění prostituujících osob do 7 skupin, a to:

¹⁰ Šámal, P. a kol.: Trestní zákon, Komentář, C. H. Beck, Praha, 6. přepracované vydání 2004, s. 224.

¹¹ Šámal, P. a kol.: Trestní zákon, Komentář, C. H. Beck, Praha, 6. přepracované vydání 2004, s. 225.

¹² Mitlöhner, M.: Vybrané aspekty prostitučního chování, Sborník Sexuologických dnů, Pardubice 2001.

¹³ K pojmu prostituce v připravovaném trestním zákoně, Trestní právo 11/2002.

¹³ Zvěřina, J.: Lékařská sexuologie, Schering, Praha 1994, s. 131.

1. prostitutky s vlastní početně omezenou klientelou, pohybující se převážně v luxusním prostředí s vysokými příjmy,
2. hotelové prostitutky ovládající cizí jazyky s vystupováním na úrovni, které mají těsnou vazbu na hotelový personál,
3. ženy provozující prostituci ve vlastních bytech, často za pomoci životních partnerů, poskytující nejružnější praktiky pro širokou klientelu, mající často vazby na organizovaný zločin,
4. ženy v různých erotických podnicích, masážních salonech, klubech a podobných zařízeních působící jako společnice, které se dělí o svůj příjem s majiteli podniku, kde působí,
5. ženy věkově i sociálně různorodé, často bez vzdělání, kriminálně závadové, na útěku z výchovných ústavů, nelegálně se zdržující na území ČR, provozující prostituci na ulicích či u silnic, podílející se často na majetkové kriminalitě, pracují pod dohledem kuplířů, tvoří nejrizikovější skupinu,
6. muži pracující vyložené z výdělečných důvodů, většinou jsou nízkého věku, pocházejí ze sociálně slabého prostředí,
7. dětské prostitutky, kteří tvoří podstatnou část komerčního zneužívání dětí, která bývá velmi dobře utajená.

Mitlöchner ve svém článku poukazuje na judikát Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. Zn. 4 To 518/1994 publikovaný pod čj. 22/1995 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, který definuje prostituci jako jakoukoliv formu ukájení pohlavního pudu jiné osoby stejného nebo opačného pohlaví za úplatu. Již v tehdejší době judikatura byla v souladu se světovými trendy, takové stanovisko slouží k účinnému postihu dle § 204 tr. zák. V. Chytrá upozornila na současný jev prostituce mezi bezdomovci využívanou k levnému sexuálnímu uspokojování využíváním jejich tísnivé situace, takže jde o trestný čin útisku podle ust. § 237 tr. zák.¹⁴

Ve svém dalším příspěvku „K pojmu prostituce v připravovaném trestním zákoně“ rozebírá Mitlöchner návrh novelizace ustanovení § 167 a § 168, zejména v ust. § 413 návrhu trestního zákona, kde se uvádí definice, že prostitucí je soulož i jakýkoliv pohlavní styk s jinou osobou nebo osobami za úplatu, kterou autor považuje za příliš úzkou. Rozebírá i navrhované znění ust. § 180, § 165 a zdůrazňuje, že nikde se neuvažuje o různých formách bezdotykového sebeukájení, obnažování a jiné srovnatelné chování na přání zákazníka. Upozorňuje rovněž na novelizaci § 217a tr. zák. provedou zákonem č. 218/2003 b., kde se již v důvodové zprávě uvádí, že „v novém ust. § 217b tr. zák. bude sankcionováno podle zahraničních vzorů – Švédska, Rakouska aj., jednání pachatele, který nabídne, slíbí nebo poskytne osobě mladší 18 let za pohlavní styk, pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, neboť takové jednání, které se

¹⁴ Chytrá, V.: Sex, láska a alkohol mezi bezdomovci, ve Sborníku 10. celostátního kongresu k sexuální výchově v ČR, Pardubice 2002, SPRSV, s. 27–29.

Na tomto kongresu byly zdůrazněny závažné zdravotní a sociální důsledky provozování prostituce, kdy roste závislost na drogách, u mnohých osob pěstují návyk kuplířů, aby oběti snadněji ovládali, což negativně ovlivňuje resocializaci. Prostituce prohlubuje rasovou nesnášenlivost a xenofobii. V místech, kde se prostituce provozuje, dochází k narušování veřejného pořádku, přestupkové řízení nepřináší žádný efekt. Bylo zdůvodněno i finanční hledisko, neboť příjmy z provozování prostituce jsou obrovské a jsou nezdanitelné, často jsou využívány organizovaným zločinem.

v posledních letech značně rozšířilo zpravidla vede k výraznému mravnímu ohrožení takového dítěte a k narušení jeho hodnotového systému. Jeho trestní postih je v souladu s trendy prohlubujícími ochranu dětí a mládeže před takovým jednáním v sexuální oblasti“.

Autor upozorňuje na to, že stylizace navrhovaných ustanovení nezahrnuje případy, kdy pachatel nenabídne nebo neposkytne výhodu či prospěch před, ale až po jednání uvedeném v zákoně, což v současném komerčním prostředí přichází v úvahu. Závěrem upozorňuje na potřebu preciznosti formulace všech užívaných pojmů a diferenciaci postihu podle jejich smyslu.

S tímto závěrem je nutno souhlasit, aby nedocházelo k tomu, jak bylo uvedeno, že teprve judikatura upravuje rozsah uplatňování základních pojmů v souladu se světovými trendy. Na aktuální potřebu řešení upozornila i autorka této stati, neboť se zdá, že policie o nových zákonných ustanoveních neví, neboť nekontroluje známá shromaždiště osob mladších 15–18 let, které se nabízejí k prostituci. Jedná se tedy o trestný čin, který není možno subsumovat pod ustanovení § 204 tr. zák. o kuplířství. Je tu i otázka souběhu trestných činů § 204 a § 217a tr. zák., neboť § 217a tr. zák. stihá i jednotlivý útok. Problematické zůstává i ust. § 217b tr. zák. zaručující beztrestnost osobám mladším 18 let. V praxi totiž může dojít k vydírání ze strany prostituující osoby nebo o podvod, nesplní-li příslib sexuálního jednání a přijme-li za slib úplatu. (Stranou pozornosti zůstává i beztrestnost pachatelů mladších 18 let těžících z prostituce jiných.)

Platná právní regulace prostituce je naprosto nevyhovující. Ze sdělovacích prostředků víme, že mnohé obce se pokoušely vymýtiti provozování prostituce z veřejných míst a tam, kde se shromažďují děti, ale jejich vyhlášky byly vždy jako protiprávní nebo protiústavní zrušeny. (Dnes je přece jen situace jiná.)

Zásadně se provozování prostituce pokládá za sociálně patologický jev, na který se váže řada bezpečnostních, sociálních i zdravotních rizik. Dosud platnou právní úpravu regulace prostituce tvoří zákon č. 241/1922 Sb., o potírání pohlavních nemocí ve znění dalších předpisů. Regulace je v podstatě omezena na zákaz zřizování nevěstinců a povinnost státní správy zajistit prostitutkám dočasný útulek a příležitosti k nápravě. Kromě toho obsahuje i ustanovení zajišťující dozor nad zpustlou mládeží, která vede pohlavně nemravný život. Ust. § 10 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích ve znění dalších předpisů umožňuje obcím regulovat prostituci tak, aby nenarušovala veřejný pořádek a nebyla v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku. Vykonávání prostituce v rozporu s obecně závaznou vyhláškou lze podle ust. § 46 odst. 2 zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích ve znění dalších zákonů postihovat jako přestupek. V některých případech může být vykonáním prostituce na veřejném prostranství naplněna i skutková podstata trestného činu výtržnictví dle ust. § 202 tr. zák.

Trestněprávně lze stíhat některé negativní jevy doprovázející prostituci, např. kuplířství, obchodování s lidmi, ohrožení výchovy mládeže, jakož i samotnou trestnou činnost prostituujících osob, např. krádeže. Problematika prostituce se dotýká i mezinárodních smluv, např. Úmluvy o právech dítěte č. 140/1991 Sb. zavazující státy k ochraně dětí před všemi formami sexuálního vykořisťování a zneužívání.

Závažná je však Úmluva o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostitute druhých osob, která vstoupila v platnost v roce 1951 a ČR k ní přistoupilo v roce 1958. Tato úmluva zavazuje smluvní státy mimo jiné trestat každého, kdo provozuje, spravuje nebo financuje nevěstinec, změnit nebo zrušit platné zákony, podle nich prostituující osoby podléhají registraci aj. Návrh zákona o regulaci prostitute předložený MV ČR je s touto Úmluvou v rozporu, takže by bylo nutné ji vypovědět. Osobně se domnívám, že tato úmluva je zastaralá.

V zásadě je podle mého názoru možné řešit problematiku prostitute trojím způsobem:

- a) prostituci právně ignorovat a postihovat jen určitá jednání, která ji doprovázejí, jako jsou daňové úniky, drogová kriminalita, násilná trestná činnost aj.
- b) prostituci vymezit určitý rámec, ve kterém je dovolená a postihovat vybočení z tohoto rámce,
- c) prostituci zakázat a každý případ výskytu stíhat.

Reálné řešení je druhé, obdobné platí v Rakousku, Nizozemí a Maďarsku.

V Rakousku si regulaci provozování prostitute stanoví jednotlivé spolkové země samy. Zákon z r. 1984 stanoví nejnižší věkovou hranici, toleruje veřejné domy, jsou-li řádně hlášeny, prostituující osoby jsou povinny platit daně a absolvovat pravidelné prohlídky.

V Nizozemí byl roku 1999 přijat zvláštní zákon o prostituci, který považuje prostituci za způsob podnikání. Provozování je dovoleno ve veřejných domech, vymezených ulicích a jako „ Eskort servis“. Obec má možnost stanovení regulace, jsou stanoveny postihy za šíření pohlavních nemocí a vykonávání prostitute mimo vykázaná místa. Dodržování sleduje mravnostní policie, majitelé veřejných domů jsou podnikatelé, nikoli kuplíři.

V Maďarsku byl roku 1999 přijat zákon o organizovaném zločinu a postihu forem s ním souvisejících. Prostitutky musí mít lékařské osvědčení, veřejné domy podnikají na základě licence vydané Ministerstvem zdravotnictví a hospodářství. Za porušení regulativů jsou stanoveny vysoké pokuty. Zákon zakazuje zvukové i obrazové nabízení a inzerování prostitute.

Vláda schválila k této tematice různé materiály, „Rozbor problémů souvisejících s prostitucí a vymezení podmínek systémového řešení“ (usnesení vlády č. 331 z 19. 4. 1991) a „Návrh opatření k řešení problémů souvisejících s prostitucí“ z 15. 11. 2000 čj. 1145. Na základě těchto opatření byl vypracován návrh zákona o regulaci prostitute dne 20. 7. 2005, účinnost je navrhovaná tak, aby nedošlo ke kolizi s Úmluvou o potlačování obchodu s lidmi.

Proti účinnosti návrhu se vyskytly kritické hlasy. Zejména podmínka trestní zachovalosti, české občanství a provozování pouze na základě povolení nemohou podle řešitelů zabránit nelegální prostituci, kterou ve většině provozují cizinky, nejen dobrovolně, ale i z donucení. Podle návrhu může prostituci vykonávat pouze dospělá osob po dovršení 18 let a není povoleno vykonávat tuto činnost v pracovněprávním vztahu. V návrhu se uvádí, že novelou trestního zákona bude zaveden zvláštní trestný čin nedovoleného vykonávání prostitute. Podmínkou trestního postihu je výkon prostitute v rozporu se zákonem, byla-li osoba již v posledních 3 letech pro tento trestný čin

souzena nebo postižena. Navrhuje se trest odnětí svobody až na 1 rok nebo peněžitý trest. Zásadou je, aby nedodržení zákonných podmínek bylo přednostně postihováno jako přestupek, trestnost se stanoví za recidivu přestupku.

Není možné se domnívat, že navrhovaná úprava bude opravdu účinná. Dosavadní postihy nebo dokonce vymezení míst provozování prostituce se míjely účinkem. Ve světě se uplatňuje řešení **zákazu** provozování prostituce na určitých místech, nikoliv určením prostorů pro její provozování. Latence a dokonalé organizování prostituce jako obchodu s lidmi a jiných forem organizovaného zločinu budou značnou překážkou, zejména v souvislosti s migrací, zejména žen z bývalého SSSR a dalších států východní Evropy.

Domnívám se, že právní úprava regulace prostituce v německých předpisech je praktická. Vymahatelnost peněžitého trestu a výkon trestu odnětí svobody je v takových případech více než problematický, proto je pouhá kriminalizace prostituce nevhodná a nemůže vyvolat žádoucí společenské účinky.

V návrhu na rekodifikaci jsou i v ustanovení § 204 tr. zák. navrhovány formulační změny, např. rozšíření o „značný“ prospěch (příčemž je nejasná nejednotnost ve srovnání např. s § 167a tr. zák.). Vzhledem k tomu, že v současné době je kuplířství jednou z forem organizovaného zločinu, je navrhováno doplnění v odst. 3 „ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech“. V návrhu byl původně navrhován i trestný čin „Prostituce ohrožující mládeže“, který pravděpodobně pod vlivem nové koncepcce dozná změn.

Ohrožování mravnosti dle ust. § 205 tr. zák. bylo zařazeno do trestního zákoníku na základě mezinárodních smluv, zejména pak týkajících se rozšiřování pornografických materiálů. Novelou provedenou zákonem č. 134/2002 Sb., s účinností od 1. 7. 2002 byly rozšířeny formy nakládání s tzv. tvrdou pornografií, která zobrazuje sexuálně patologické praktiky v souladu s principy společného postupu odsouhlaseného Radou Evropy na základě čl. 3 Smlouvy o Evropské unii, týkající se nezákonného obchodování s lidskými bytostmi a boje proti sexuálnímu zneužívání dětí, a to konkrétně průvoz, vývoz a přechovávání za účelem dovozu, vývozu nebo průvozu. Zakotvení zvýšené ochrany dětí před pornografií byly do právní úpravy tohoto trestného činu promítnuty některé závěry vyplývající z Národního plánu boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí.¹⁵ V důsledku těchto okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby v novém odstavci 3 ust. § 205 tr. zák. je zakotven přísnější postih typově nejzávažnějších projevů šíření pornografie. Šámal¹⁶ vysvětluje, že po novele provedené zákonem č. 134/2002 Sb., je trestné jakékoliv pornografické zobrazení dítěte, a nikoliv jen sexuální styk s dítětem, jako tomu bylo dříve. Podiv však vzbuzuje dodatečně vysvětlení k písm. c), že po citované novele není trestné pornografické dílo zobrazující nebo vyjadřující sexuálně patologické praktiky, např. film zachycující pohlavní styk s mrtvolou atp. Jednočinný souběh je s ust. § 217 tr. zák. možný, stejně tak s trestným činem neoprávněného podnikání podle ust. § 118 tr. zák. Šámal v komentáři detailně

¹⁵ Císařová, D.: K novým aspektům postihu prostituce /ratio legis § 217a a § 217b TZ/, Trestní právo 11/2003.

¹⁶ Blíže viz Limber, S.: Child Protection in US, Zdravotně sociální fakulta, České Budějovice 2003, Bayerová, M.: Státy a jejich snahy o odstranění komerčního zneužívání dětí, Právo a rodina 9/2000 aj.

vysvětluje jednotlivé pojmy tvořící skutkovou podstatu tohoto trestného činu. Moderní koncepce obsahuje platný odst. 5 stíhající pachatele jako člena organizované skupiny nebo spáchá-li takový trestný čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí (internetem) apod.¹⁷ Domnívám se, že systematické zařazení by bylo vhodnější u sexuálních deliktů či tzv. zločinů v počítačové síti. Šíření dětské pornografie v počítačové síti je lukrativní činností, které je těžko postižitelné a hrozící tresty nejsou v poměru ke společenské závažnosti této formy trestné činnosti vysoké.

Ochrana rodiny a mládeže rovněž vyplývá z četných mezinárodních smluv, zejména pak z úmluvy o právech dítěte. V šesté hlavě trestního zákona jsou upraveny některé trestné činy spadající do sexuální oblasti svým zaměřením, jiné svou sexuální motivací.

Týrání svěřené osoby ust. § 215 tr. zák. zajišťuje právní ochranu osob, které jsou odkázány na péči jiných osob, tedy především děti, ale i osoby dospělé, které se nemohou pro stáří, nemoc, invaliditu apod. o sebe samy postarat a hájit své zájmy. Kriminologické studie prokázaly, že děti týrané v mládí v pozdějším vývoji opakují své zážitky ze smutného dětství v dospělosti a nabývají agresivních sklonů, přičemž syndrom „bitého dítěte“ (dattered child) přerůstá často v narušené schopnosti navazovat adekvátní funkční společenské a partnerské vztahy. To může vést k nárůstu labilita a agresivity, ale též k sexuálním dysfunkcím a promiskuitnímu chování.¹⁸ Ve světě i u nás byly provedeny různé výzkumy a analýzy chování pachatelů a jejich obětí, přičemž byly sledovány různé charakteristiky a asociální fenomény. Pöthe studoval vliv rodinného prostředí na pozdější kriminální chování. Můžeme citovat: „Sociálně patologické fenomény jako je násilí na ulicích, komerční zneužívání dětí, plošné rozšíření nelegálních drog, neohraňovaná brutalita v médiích, sektářství, ale i rostoucí ostrá konkurence na pracovním trhu, rozvoj automobilismu atp. – to vše klade na rodiče mnohem vyšší nároky než před 20 nebo 30 lety“, to vše vede ke kriminalitě, dokonce i dětí, přičemž agresivita je pro ně běžnou věcí.¹⁹ V německé odborné literatuře, jakož i komentáři k trestnímu zákonu se zdůrazňuje, že nadále se nesmí používat bití jako výchovný prostředek, který v historii býval běžný, a často i krutý.²⁰

Uzel zkoumal vliv násilí a sexuality, jakož i pornografii a násilí, zejména pak sexuální zabarvení výkonu trestu.²¹ Kruté tresty udílené v mládí mohou mít rozhodně škodlivý vliv na další vývoj. Bití dostávali od svých vychovatelů i synové římských císařů. Děti se ve škole „otužovaly“ holí, bičem, koženým býkovcem (flagellum) i když nic neprovedly.

Uzel dovozuje, že mnoho lidí vzrušuje násilí, o čemž svědčí i americká produkce „blood and horror movies and comics“. Osoby, které mají v životě potíže, jimž neumi nebo nejsou schopny čelit, si často vybíjejí svou neschopnost na bezbranných obětech, přičemž si posilují své sebevědomí. Škodlivé následky jsou nedozírné, jak ze strany pachatele, u něž se může agresivita a sadismus stále stupňovat, tak i ze strany obětí.

¹⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní zákon, komentář, 6. přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2004, s. 227.

¹⁸ Blíže viz Mitlöhrner, M.: Komerční zneužívání dětí – rozbor české právní úpravy ve Sborníku z XV. Bohnických sexuálních dnů, 28. 2. 2003, s. 19 a násl.

¹⁹ Vaškovský, R.: Peripetie a důsledky sexuálního násilí, ve Sborníku z XIV. Bohnických dnů, 2002, s. 10 a násl.

²⁰ Pöthe, P.: Raný vztah a kriminalita chování, ve Sborníku z XIV. Bohnických dnů, 2002.

²¹ Uzel, R.: Pornografie a násilí, ve Sborníku z 8. celostátního kongresu k sexuální výchově v ČR, Pardubice 2000, s. 89.

Teprve Úmluva o právech dítěte zdůraznila zákaz jakýchkoliv fyzických trestů, což bylo promítnuto do právních norem různých států.

Latentnost u těchto negativních jevů je velká. Plšková²² zdůrazňuje nevhodnou praxi při neohlášení týrání dítěte, přičemž lékaři se často zaštitují lékařským tajemstvím a ochranou klienta, a neohlásí případ včas. Největším nedostatkem je, že chybí zpětná vazba i po skončení týrání, event. vyšetřování, a dítě je vráceno do svého původního kriminogenního prostředí. Mírné tresty vedoucí k opakování činnosti nemají účinek na pachatele, spíše naopak ho zatvrdí nebo ho poučí tak, že oběť si později ani netroufne vyhledat lékaře nebo jiný pomocný orgán. Spolupráce mezi lékaři, orgány sociální péče a orgány činnými v trestním řízení je spíše formální, než aby zajišťovala potřebnou účinnou pomoc při prevenci a resocializaci pachatelů.

Jak uvádí Šámal, týrání je zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a určitou trvalostí, oběť je pocituje jako příkoří.²³ Soudy nevyžadují konkrétní dobu trvání. Šámal doporučuje hodnotit podle stupně intenzity. Soudy správně dovozují, že týrání svěřené osoby ve smyslu znaků trestného činu podle ust. § 215 tr. zák. se může stát i opomenutím povinné péče (§ 89 odst. 2 tr. zák.), k níž byl pachatel povinen, jestliže svěřená osoba vzhledem ke svému věku nebyla schopna se sama o sebe postarat (R 11/1984). Může jít o zlé nakládání působením fyzických útrap, ale i o zlé nakládání v oblasti psychické. Nevyžaduje se, aby u svěřené osoby vznikly škodlivé následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost a bolestivost pocituje jako kruté příkoří (R20/1984). Příklad markantního týrání ilustruje judikát R 18/1963, kdy pachatel nechával dítě svěřené jeho péči často po dlouhou dobu klečet s předpaženými rukama, surově je bil a nedával mu pořádně najíst. Souběh trestného činu týrání svěřené osoby podle ust. § 215 tr. zák. s trestným činem zanedbání povinné výživy podle ust. § 213 tr. zák. není vyloučen (R1/1984). Vedlo-li týrání ke způsobení těžké újmy na zdraví nebo ke smrti, je třeba vyjádřit souběh trestného činu podle ust. § 215 tr. zák. s ust. § 221 odst. 1, 2 písm. b tr. zák., příp. odstavec 2, § 222 tr. zák. nebo § 224 tr. zák., popř. dokonce i trestného činu vraždy. Přitom je třeba vycházet z úvahy, že při způsobení závažnější poruchy zdraví by kvalifikace jednání bez použití souběhu trestných činů plně nevystihovala povahu činu (R11/1984).

Pokud jde o naši právní úpravu, je třeba říci, že trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti vycházejí z toho, že máme poměrně podrobnou úpravu jak pokud jde o sexuální delikty proti mládeži, tak zcela konkrétní úpravu, týkající se ohrožování mravní výchovy mládeže a speciální úpravu, týkající se obchodu s lidmi. § 216a se týká obchodování s dětmi, jehož objektem je zájem na řádném výkonu péče o dítě a předmětem útoku je dítě ve smyslu § 216b, je to tedy podle čl. 1 Úmluvy o právech dítěte (vyhl. 104/1991 Sb.) osoba mladší než 18 let. Novelou z roku 2002 byla z účinností od 1. 7. 2002 provedena úprava, pokud jde o osoby mladší 18 let, které se staly zletilými uzavřením manželství (§ 3 a § 13 Zákona o rodině) tak, aby bylo dosaženo souladu s mezinárodními úpravami.

Důležitým ustanovením je § 217, který se týká ohrožení mravní výchovy mládeže. Toto ustanovení uvádí:

²² Plšková, J.: Nedostatky legislativní úpravy ztěžující komunikaci mezi jednotlivými resorty, cit. Sborník.

²³ Šámal, P. a kol.: Trestní zákon, komentář, 6. přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2004.

1. Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že
 - a) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu,
 - b) umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo
 - c) závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let,
2. Kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let hru na hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody, až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.
3. Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchal-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ze zavřehodné pohnutky,
 - b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu,
 - c) spáchal-li takový čin opětovně, nebo
 - d) získal-li takovým činem značný prospěch.

Komentář k trestnímu zákonu uvádí zajímavé judikáty z roku 1992 a 1999.²⁴

Novelou v důsledku přijetí zákona č. 218/2003 Sb. bylo sankcionováno (podle důvodové zprávy po vzoru zahraničních právních úprav, např. ve Švédsku a Rakousku) v souladu s trendy ochrany dětí a mládeže jednání pachatele, který se dopustí svádění k pohlavnímu styku. Podle § 217a:

1. Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne osobě mladší osmnácti let za pohlavní styk s ní, nebo za její pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.
2. Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán
 - a) spáchal-li čin uvedený v odstavci 1 ze zavřehodné pohnutky,
 - b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, nebo
 - c) spáchal-li takový čin opětovně.

Podle komentáře (citované dílo str. 1292):

1. jednočinný souběh trestného činu podle § 217a s trestnými činy pohlavního zneužívání podle § 242 a podle § 243 je možný.
2. Jednočinný souběh trestného činu podle § 217a s trestným činem ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 je možný zvláště v případě, kdy svádění k pohlavnímu styku je součástí širšího jednání vůči osobě mladší osmnácti let, kterým je tato osoba vydána nebezpečí zpustnutí.

Ve vztahu k trestnému činu kuplířství podle § 204 je trestný čin svádění k pohlavnímu styku skutkovou podstatou, která mimo jiné postihuje i zákazníky prostitutek či prostitutů mladších osmnácti let, může však být i jednáním, kterým kuplíř svádí osobu mladší osmnácti let k provozování prostituce, např. tím, že jí slibuje za prostituci ve

²⁴ Šámal a spol. Trestní zákon – komentář 2. díl, Beck, 6. vydání:

R 47/1992 jednání obviněného záležející v tom, že násilím přinutí dvanáctiletou poškozenou, aby trpěla jeho sexuální chování a sama je opětovně a fyzicky i psychicky ji přitom týrá, nelze považovat za svádění k nemravnému životu ve smyslu ustanovení § 217 písm. b/ TrZ o ohrožování mravní výchovy mládeže.

R65/1999 Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. b/ TrZ nevylučuje skutečnost, že poškozená osoba mladší osmnácti let již vedla sexuální život před závadným jednáním pachatele vůči ní, a to popřípadě i život nemravný; pro naplnění objektivní stránky tohoto trestného činu totiž postačí, aby jednání pachatele mající znaky svádění v ní negativní návyky utvrzovalo i posilovalo.

formách uvedených v § 217a odst. 1 vysoké peněžní částky, aby ji nalákal k provozování prostituce jako činnosti, kde se dají „snadno“ vydělat „velké peníze“.

Komentář vychází z obecné právní zásady, že nemůže být trestná osoba k jejíž ochraně je určité ustanovení určeno, tj. podle Šamala je to důvodem beztrestnosti sváděné osoby mladší 18 let podle § 217b. Osoba mladší osmnácti let, která žádá nebo přijme úplatu nebo jinou výhodu či prospěch za to, že sama má pohlavní styk, nebo se sama pohlavně ukáží obnažuje nebo se dopouští jiného srovnatelného chování, není pro takový čin trestná, a to ani podle ustanovení o návodci nebo pomocníkovi. Je to unikátní úprava, se kterou jsem se jinde nesetkala. Je tu i otázka možnosti jejího zneužití.

Slovenská právní úprava zákon (č. 300 z 20. 5. 2005 (trestní zákon)) má velmi moderní úpravu týkající se trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti. § 179 se týká obchodování s lidmi, § 180 a 181 obchodování s dětmi, § 187 zavlečení do ciziny, § 199 znásilnění je doplněn o § 200 sexuální násilí, § 201 je sexuální zneužívání. § 211 se týká ohrožování mravní výchovy mládeže a odpovídá zhruba naší úpravě ohrožování mravní výchovy mládeže. Podrobnější úprava ochrany dítěte před sexuálními delikty, tak jak je tomu u nás, chybí, i když § 367 (kuplířství), a § 368, § 369 a § 370, se týkají dětské pornografie, na kterou stanoví poměrně vysoké tresty.

Slovensko nám může být vzorem, přitom mají podobnou právní úpravu působnosti mezinárodních smluv jako Česká republika.

Zvláštní pozornost vyžaduje úprava německá, která zřejmě sloužila naší úpravě jako vzor. Sexuální delikty jsou uvedeny v § 174–184 německého trestního zákona. Jsou upraveny kasuisticky. Rozsáhlá je jak judikatura, tak i literatura.²⁵

4. Smyslem tohoto článku je upozornit na to, že tzv. třetí pilíř byl ponechán plně v kompetenci jednotlivých států EU. Proto je společný boj proti kriminalitě, podle mého názoru, beznadějný. A to jen v rámci Evropské unie, nemluvím o tom, na kolik jsou nebo nejsou vynutitelné snahy OSN o společném boji proti organizované kriminalitě.

Koncem listopadu 2006 uvedl známý francouzský filosof a sociolog Jacques Rupnik ve svém článku v příloze Salon deníku Právo, že postup proti organizované kriminalitě má smysl jen tehdy, bude-li to společný postup buď globální, nebo alespoň v rámci Evropské unie. Výsledky dosavadní spolupráce v rámci EU, resp. nespoleupráce s odvoláním na specifichosti jednotlivých trestněprávních systémů v Evropě ukazují, že jeho názory jsou zcela správné. Bohužel ani v rámci EU není dosaženo shody.

Ve své práci uvádí J. Kmec:²⁶ Podle čl. 5 SES jedná Společenství pouze v mezích pravomocí svěřených mu Smlouvou a cílů v ní stanovených (tzv. princip výslovné pravomoci). Evropská společenství proto, alespoň podle donedávna převažujícího mínění (bližze viz dále), nemají žádnou pravomoc v oblasti trestního práva; trestní zákonodárství zůstává v kompetenci členských států. To ovšem nebrání tomu, aby toto odvětví práva členských států nebylo komunitárním právem ovlivňováno.²⁷

²⁵ Srov. i Sborník Organisierte Kriminalität und interationales Strafrecht, Konference AIDP 12.–13. června 1997 ve Vídni. Vydala rakouská skupina AIDP 1007.

²⁶ Kmec, J.: Evropské trestní právo, C. H. Beck 2006, str. 99.

²⁷ Viz referát prof. VI. Kratochvíla na vědecké konferenci „Terorismus a mezinárodní právo“, Bratislava 23.–24. 11. 2006.

Pro vztah komunitárního práva a trestního práva členských států má klíčový význam čl. 10 SES, který zní:

„Členské státy učiní veškerá vhodná obecná i zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají z této smlouvy nebo jsou důsledkem činnosti orgánů Společenství. Uspornují mu plnění jeho úkolů.

Zdrží se jakýchkoli opatření, jež by mohla ohrozit uskutečnění cílů této smlouvy“.

V tomto článku je zakotvena povinnost loajality členských států vůči Společenství.²⁸ Tento závazek je chápán mnohem širěji než klasické zásady mezinárodního práva *pacta sunt servanda*, neboť je zřejmé, že vyžaduje po členských státech plnění nejen těch závazků, které jsou zakotveny v dané smlouvě, ale i všech dalších závazků, které jsou důsledkem činnosti orgánů Společenství a které tak z textu smlouvy samotné nevyplývají. ESD se také ve svých rozsudcích odvolává nikoli na čl. 26 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969, který zásadu *pacta sunt servanda* zakotvuje, ale vždy na čl. 10 SES.²⁹ Extenzivní výklad závazků členských států v judikatuře ESD je jedním z prvků, který komunitární právo odlišuje od klasického mezinárodního práva.³⁰

Pokud jde o pojetí europeizace trestního práva, domnívám se, že je nejlépe vyjádřeno v pracích M. Tomáška.³¹

Že trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou chápány jen v těch případech, které jsou v rozporu s mravními názory společnosti na sexuální vztahy a že jde o činy, které jsou považovány za jednoznačně vyřešené, se ukazuje v tom, že v návrhu osnovy trestního zákoníku se více méně provádí jen přerazení těchto deliktů do jednoho oddílu, takže v § 160–166 návrhu vidíme delikty znásilnění (§ 160), sexuální nátlak (§ 161), což je považováno za provedení rámcového rozhodnutí Rady Evropské unie 2004/68/JHA o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii, které bylo citováno výše. Pojem sexuální nátlak byl převzat zřejmě z francouzské právní úpravy. § 162 návrhu se týká pohlavního zneužívání, § 163 kuplířství (důvodová zpráva se opět odvolává na Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie 2004/68/JHA), § 164 se týká prostituce ohrožující mravní vývoj dětí a § 165 šíření a přechovávání pornografie. Tento § 165, také odkazující na výše uvedené Rámcové rozhodnutí Rady Evropy, se v důvodové zprávě odvolává i na Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte proti prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii ze dne 25. května 2000 na Úmluvu o počítačové kriminalitě, Budapešť ze dne 23. 11. 2001.

Pro úplnost uvádím, že tato hlava je doplněna starým známým ustanovením o trestnosti soulože mezi příbuznými (tentokrát pouze s pokrevním příbuzným v pokolení

²⁸ Rozsudek C-2299/97 Lemmens ze dne 16. června 1998, bod 19.

²⁹ Někdy se hovoří o této zásadě věrnosti.

³⁰ „Každá platná smlouva zavazuje smluvní strany a musí být jimi plněna v dobré víře“.

³¹ Tomášek M., Státě o Evropské unii, Praha, Kodex 1994, dále /výběr z článků/ zejména též autor Existuje evropské trestní právo? Trestněprávní revue č. 5/2004, též autor „Europeizace“ fenoménem současného práva, in: Pocta Antonínu Kandovi k 75. narozeninám, vyd. a nakl. Čeněk, Plzeň 2005, též autor: Komunitární dimenze skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosu z trestné činnosti (§ 252a tr. zák.), Trestní právo 2/2004, též: Vytýčování hranic prvního a třetího pilíře EU, Právník č. 5/2005, dále Trestněprávní ochrana peněz a princip evropské teritoriality, Trestní právo č. 5/2004 a další práce Tomáška, které byly vydány v rámci grantu a publikovány v AUC. Tomášek, M., Soudcovská tvorba ochrany základních práv a svobod v procesu europeizace trestního práva, AUC Iuridica 1/2006. Též Komunitativní unijní metody harmonizace skutkových podstat některých trestných činů, AUC Iuridica 2/2005. Srov. Píkna, B., Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu, Linde 2003.

přímém) nebo se sourozencem, přičemž komentář odpovídá dřívějším ustanovením a nereflektuje různou právní úpravu v ostatních zemích v Evropě.

Již v úvahu zmíněné problémy s postihem osob, které se účastnily na rozšiřování dětské pornografie (pachatelé byli objeveni v Rakousku) vedly k návrhu poslanců na vydání zákona, který mění předpisy o pornografii takovým způsobem, aby odpovídaly mezinárodně platné definici komerčního sexuálního zneužívání dětí, která byla přijata na I. světovém kongresu OSN ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, který se konal ve Stockholmu ve dnech 27.–31. srpna 1996. Stockholmský kongres identifikoval tři formy komerčního sexuálního zneužívání dětí:

1. dětská prostituce – využívání dětí při sexuálních aktivitách za úplatu nebo za poskytnutí jiného plnění,
2. obchodování s dětmi – jakákoliv transakce, na jejímž základě je dítě předáno jednou osobou nebo skupinou osob jiné osobě nebo skupině osob, a to za úplatu nebo za poskytnutí jiného plnění,
3. dětská pornografie – jakékoliv zpodobnění dítěte účastnícího se skutečné nebo předstírané explicitní sexuální aktivity, ať už je toto zpodobnění provedeno jakýmkoliv způsobem, a rovněž tak jakékoliv zpodobnění sexuálních orgánů dítěte určené primárně k sexuálním účelům.

Protože nový návrh trestního zákoníku byl zamítnut, autoři vládního návrhu na změnu ustanovení o pornografii se domnívají, že je třeba neodkladně řešit otázku pornografie, týkající se dětí. Autoři navrhují změnu § 205, který se týká šíření a přechovávání pornografie a dále zavedení nového předpisu nazvaného „Výroba, šíření a přechovávání dětské pornografie“.³²

Domnívám se, že veškeré snahy o společný postup jsou namířeny maximálně na procesní otázky. Hmotněprávní úprava je totiž tak odlišná, že by vyžadovala u jednotlivých

³² Srov. Šámal, P.: Osnova trestního zákoníku 2004–2006, C. H. Beck 2006, str. 182 a násl. podle vládního návrhu je znění § 205a následující:

Výroba, šíření a přechovávání dětské pornografie

1. Kdo přechovává pornografické dílo písemné, nosič zvuku nebo obrazu, filmové, fotografické, počítačové, elektronické nebo jiné zobrazení anebo jiný předmět ohrožující mravnost, které zobrazuje dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty nebo peněžitým trestem.
2. Kdo uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupným dováží, provází nebo vyvází, nabízí, opatřuje pro sebe nebo pro jiného pornografické dílo písemné, nosič zvuku nebo obrazu, filmové, fotografické, počítačové, elektronické nebo jiné zobrazení anebo jiný předmět ohrožující mravnost, které zobrazuje dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až pět let, propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty nebo zákazem činnosti.
3. Kdo vyrábí pornografické dílo písemné, nosič zvuku nebo obrazu, filmové, fotografické, počítačové, elektronické nebo jiné zobrazení anebo jiný předmět ohrožující mravnost, které zobrazuje dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let, propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty nebo zákazem činnosti.
4. Odnětím svobody na pět až deset let, propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 nebo 3
 - a) jako člen organizované skupiny, nebo
 - b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.
5. Odnětím svobody na osm až dvanáct let, propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 nebo 3
 - a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech,
 - b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo
 - c) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

druhů deliktů nejen jednotnou právní úpravu pokud jde o zvláštní část trestního zákona, ale zejména úpravu základů trestní odpovědnosti, což je zřejmě v dohledné době vyloučeno. Tím se liší můj názor od názoru některých teoretiků, kteří, podobně jako já vidí, že použití tradičních trestněprávních instrumentů zde selhává. Domnívají se však, že zde jsou možnosti ve sbližování trestního práva hmotného.

Podle mého názoru jsme zatím ve stadiu deklarací, ne však řádného postihu deliktů spojených se sexem. Snahy o společný postih v rámci Evropské unie, pokud jde o hmotné právo trestní, neměly a nemají úspěch, jak o tom svědčí i osud významného díla Corpus Juris.

Velice zásadně tyto otázky řeší i Pikna ve svých pracích.

4. Co navrhuji? Především se domnívám, že je třeba přistoupit k rozsáhlé diskusi o pornografii, jak ji chápe vládní návrh č. 114 V. volební období 2006, který hodnotím velmi kladně. Nelze však vždy čekat, až se objeví problém a řešit jej dodatečně. Protože jak jsem výše uvedla, nemáme vůbec koncepci regulace nebo deregulace prostituce, je třeba také rozsáhlé diskuse odborníků o prostituci. Oba problémy jsou totiž ponechávány na laické veřejnosti a médiích.

Výše jsem uvedla, že základy trestné odpovědnosti jsou v Evropě zcela rozličné a nesouměřitelné. Vždy jsem byla pro zachování začátku trestní odpovědnosti od 15 let pachatele. V rámci boje se sexuálními delikty a dalšími delikty globální povahy docházím k závěru, že je třeba věkovou hranici trestní odpovědnosti sladit, zejména se zeměmi, se kterými sousedíme.

Protože zřejmě v rámci třetího pilíře nebude možné vyřešit hmotně právní problematiku trestního práva, zatím co u procesních předpisů jsme našťastí vázáni různými úmluvami o lidských právech, takže musíme s nimi sladit předpisy trestního práva procesního, domnívám se, že by bylo nejvhodnější u závažné kriminality výše uvedeného typu uzavřít úmluvy, které by nás zavazovaly i v oblasti hmotného práva.

* * *

Autorka uvádí příklady významných výzkumů a grantů prováděných a poskytovaných různými ministerstvy. Domnívá se, že tematika sexuálního zneužívání a pornografie je dostačujícím způsobem prozkoumána, není však vyřešeno jakými trestněprávními prostředky je možno otázku řešit. I když si je vědoma toho, že jde o jev velmi komplexní, proti kterému nelze postupovat jen cestou trestní represe, domnívá se, že trestní represe je nejen neúčinná, ale většinou i nemožná. Vychází totiž z toho, že otázky trestního práva jsou řešeny v rámci tzv. třetího pilíře, a proto že základy trestní odpovědnosti jsou v různých zemích řešeny různě, je možný společný postup řešit pouze samostatnými úmluvami, které by byly závazné pro státy které úmluvy ratifikovaly. Vše ostatní je totiž řešeno pouhými deklaracemi, což samozřejmě nestačí.

SEXUAL CRIMES AND ORGANIZED CRIMINALITY

Summary

The author presents the examples of significant researches and grants pursued and provided by various departments. She assumes that the subject of sexual abuse and pornography is sufficiently

explored but it is not settled which criminal law measures are needed for the question to be solved. Although she is aware of the complexity of this phenomenon against which is not possible to operate only with the use of criminal repression, she thinks that criminal repression is not only insufficient, but mostly impossible. She results from the matter that the questions of criminal law are solved in European Union in terms of the so-called Third pillar and because the basics of the criminal responsibility are treated in various countries differently, the common process could be seen only in separated agreements, which would be mandatory for the countries that ratified them. Everything else is resolved only with declarations, which is not sufficient at all.

Key words: Pornography, Children pornography, Prostitution, Sexual abuse of children, Sexual delicts